

Rustambek Avezmurodovich QO'LDOSHEV
Buxoro davlat pedagogika instituti professori,
pedagogika fanlari doktori (DSc)
rustambek852107@gmail.com

Asror Abdulloyevich KASIMOV
Buxoro davlat pedagogika instituti
o'qituvchisi

PSIXOLOGIK VA PEDAGOGIK ADABIYOTLARDA BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING IJODIY QOBILIYATLARINI RIVOJLANTIRISH MUAMMOSI TAHLILI

Annotatsiya. Jamiyatda ro'y berayotgan ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlar yangi muammolarni nostandart va samarali hal qila oladigan ijodiy, ijodiy faol avlodni shakllantirishni talab qiladi. Pedagogikada ijodkorlik va ijodiy fikrlash muammosi har doim eng dolzarb masalalardan biri bo'lib kelgan. Biroq, shunga qaramay, u nazariyada etarlicha o'rganilmagan va bolalarni tarbiyalash amaliyotida kam namoyish etilgan. Shu sababli, ijodkorlik va ijodiy fikrlash mavzusiga qiziqish yillar davomida susaymaydi. "Ijodkorlik" va "ijodiy fikrlash" tushunchalari turli tomonlardan o'rganilmoqda: shaxsning ijodkorligi va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish bo'yicha nazariyalar va dasturlar ishlab chiqilmoqda, turli xil tushunchalarning kontseptual apparati ishlab chiqilmoqda, shaxsning ijodiy tafakkuri va ijodiy qobiliyatlari o'rganilmoqda.

Kalit so'z. ijodiy qobiliyat, ijodiy tafakkur, ijodkorlik, boshlang'ich sinf o'quvchilari, psixologiya, pedagogika.

АНАЛИЗ ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ТВОРЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ В ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ

Аннотация. Социально-экономические изменения, происходящие в обществе, требуют формирования креативного, творчески активного поколения, способного нестандартно и эффективно решать новые задачи. В педагогике проблема креативности и образного мышления всегда была одной из самых актуальных. Однако, несмотря на это, оно недостаточно изучено в теории и мало демонстрируется в практике воспитания детей. Поэтому интерес к теме творчества и креативности не угасает с годами. Понятия "креативность" и "креативное мышление" изучаются с разных сторон: разрабатываются теории и программы развития креативности и творческих способностей личности, разрабатывается понятийный аппарат различных понятий, изучается творческое мышление и творческие способности личности.

Ключевое слово. творческие способности, творческое мышление, креативность, у младших школьников, психология, педагогика.

ANALYSIS OF THE PROBLEM OF THE DEVELOPMENT OF CREATIVE ABILITIES OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS IN THE PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL LITERATURE

Annotation. Socio-economic changes taking place in society require the formation of a creative, creatively active generation that can solve new problems non-standard and efficiently. In pedagogy, the problem of creativity and creative thinking has always been one of the most pressing issues. However, despite this, it has not been sufficiently studied in theory and is little demonstrated in the practice of raising children. Therefore, interest in the topic of creativity and

- 62 *creativity does not fade over the years. The concepts of "creativity" and "creativity" are studied from different sides: theories and programs for the development of creativity and creative abilities of the individual are being developed, a conceptual apparatus of various concepts is being developed, creative thinking and creative abilities of the individual are being studied.*

Keyword. creative abilities, creative thinking, creativity, elementary students, psychology, pedagogy.

Har bir o'quvchining turli faoliyat turlarida rivojlanishi, qobiliyatlar majmuini aniqlash va rivojlantirish, o'quvchining o'zini o'zi bilishi, tafakkuri, tasavvuri, fantaziyasini rivojlantirishi uchun qulay shart-sharoitlar yaratish ma'lum darajada maktab oldidagi asosiy vazifalardandir. Bunday sharoitlarni yaratish va bolaga turli faoliyatda faol o'zini namoyon qilish imkoniyatini berish bolalarda keng ko'lamli qobiliyatlarni rivojlantirishga yordam beradi. Mahalliy va xorijiy psixologiyada "qobiliyat" tushunchasining ko'plab talqinlari mavjud. Ko'pincha qobiliyatlar insonning maxsus, irsiy jihatdan aniqlangan aqliy fazilatlar sifatida talqin qilinadi. Biroq, ayrim olimlar qobiliyatlarning rivojlanishi uchun tabiiy shart-sharoitlarni inkor etmasdan, qobiliyatlarning tug'maligini tan olmaydilar.

Qobiliyatlar psixologiyasi psixologiya fanining muhim sohalaridan biridir. Bu boradagi izlanishlar ijodkor shaxsni tarbiyalash va tarbiyalash nazariyasi va amaliyoti uchun ham katta ahamiyatga ega. Zamonaviy psixologiya inson qobiliyatlarini o'rganishga turli xil yondashuvlarni ishlab chiqdi, ammo ulardan ikkitasi eng katta ahamiyatga ega. Umumiy psixologik yondashuv bilan "qobiliyat" tushunchasining o'ziga xosligi yo'qoladi va u ixtiyoriy bo'ladi. Differensial psixologik yondashuv, aksincha, odamlarning qobiliyatlaridagi farqlarni ta'kidlaydi. Shu munosabat bilan, qobiliyatlarni o'ziga xos psixologik hodisa sifatida differensial psixologik pozitsiyadan ko'rib chiqish maqsadga muvofiqdir. Bu yerda biz qobiliyatlarni tushunishning ikkita yondashuvini ajratib ko'rsatishimiz mumkin shaxsiy-faol va funktsional-genetik. Shaxsan faol yondashuv qobiliyatlarni faoliyat samaradorligiga ta'sir ko'rsatadigan shaxsiy xususiyatlar to'plami sifatida belgilaydi.

Psixolog B.M.Teplov [1] qobiliyatlarni bir shaxsni boshqasidan ajratib turadigan, faoliyat yoki bir nechta faoliyatni muvaffaqiyatli bajarish bilan bog'liq bo'lgan va bilim, qobiliyat, ko'nikma mavjudligi bilan kamaytirilmaydigan, lekin qulayligini tushuntira oladigan individual psixologik xususiyatlar deb ta'riflagan. bilim va ko'nikmalarni egallash tezligi. Qobiliyatlarning ushbu umumiy ta'rifi bir necha o'n yillar davomida qo'llanilmoqda, ammo qobiliyatlar kontseptsiyasiga insonning qaysi xususiyatlari yoki fazilatlarini kiritilishi kerakligini tushunish bilan bog'liq nuanslar mavjud. Bu masala bo'yicha ikkita fikr mavjud: biri individual mulkni qobiliyat deb hisoblasa, ikkinchisi xususiyatlar to'plamini ko'rib chiqadi. Masalan, V.N. Myasishchev [2] va A.G. Kovalev [3] qobiliyatlarni muvaffaqiyatli faoliyat uchun zarur bo'lgan xususiyatlar to'plami, shu jumladan shaxsiy munosabatlar tizimini, shuningdek, insonning hissiy va irodaviy xususiyatlarini tushunish kerak deb hisoblaydi. Biroq, qobiliyatlar faqat insonning individual xususiyatlarini ifodalovchi ta'riflar bo'lsa ham, ko'p narsa noaniq bo'lib qolmoqda. Masalan, barcha shaxsiy xususiyatlarni qobiliyat deb hisoblash mumkinmi va ularning qaysi biri qobiliyat ta'rifiga kiradi va qaysi biri yo'q.

Boshqa mahalliy psixolog va faylasuf S.L. Rubinshteynning ta'kidlashicha, "qobiliyatlar - bu ma'lumotlarning butun majmuasini o'z ichiga olgan murakkab, sintetik shakllanish, ularsiz odam biron bir aniq faoliyatga qodir bo'lmaydi va faqat ma'lum bir tashkiliy faoliyat usuli jarayonida rivojlanadigan xususiyatlar". Uning fikricha, "bu shaxsda mustahkamlangan umumlashtirilgan aqliy faoliyat tizimidir" [4].

L.S. Vygotskiy [5] qobiliyatlarni inson madaniyatini egallash jarayonida tarixan shakllangan shaxsning umumiy fazilatlarini deb hisoblaydi, shuningdek, moyillik tushunchasini - qobiliyatlarni rivojlantirish uchun zarur shart-sharoitlarni kiritadi. Moyilliklar qobiliyatlarni shakllantirish shartlaridan faqat bittasi, lekin ular paydo bo'lishi va rivojlanishini oldindan belgilamaydi va kafolatlamaydi. Moyillardan qobiliyatlarni shakllantirish uchun uzoq rivojlanish yo'li talab qilinadi. Ya'ni, tabiiy mayl sifatida yuzaga kelgan qobiliyatlar faoliyat jarayonida va

uning ta'sirida rivojlanadi. Qanday moyillik bo'lishidan qat'i nazar, ular tegishli faoliyatdan tashqari qobiliyatlarga ega bo'lmaydilar. Shuni ta'kidlash kerakki, ishlab chiqarishlar ko'p qiymatga ega. Insonning turmush sharoiti, tarbiya xususiyatlari va shug'ullanayotgan faoliyatining xususiyatiga qarab, bir xil mayl asosida turli qobiliyatlar rivojlanishi mumkin. Qobiliyatlar tarkibiga quyidagilar kiradi:

Ta'lim - faoliyatni amalga oshirishning allaqachon ma'lum bo'lgan usullarini o'zlashtirish, bilim, ko'nikma, ko'nikmalarni egallash bilan bog'liq qobiliyatlar. Ijodiy - faoliyatni amalga oshirishning yangi usullarini topish, yangi va o'ziga xos narsalarni yaratish bilan bog'liq qobiliyatlar. Bolalarda ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish ma'lum ko'nikmalar shaklida muhim aqliy va amaliy harakatlarni shakllantirishni o'z ichiga oladi, masalan: kuzatish, taqqoslash, qarama-qarshilik qilish, fikrlash, mustaqil ravishda yangi muammolarni ilgari surish va hal qilish qobiliyati, xayoliy fikrlashni rivojlantirish. va vakillik, tasavvur, idrok. Inson qobiliyatlari sifat va miqdoriy xususiyatlar bilan tavsiflanadi. Sifatli xususiyatlar insonning umumiy faoliyatida muvaffaqiyatga hissa qo'shadigan shaxsiy xususiyatlar majmuasini ifodalaydi. Miqdoriy jihatlar insonning ma'lum qobiliyatlarini ifodalash va rivojlanish darajasini belgilaydi.

Shuningdek, qobiliyatlar tarkibiga umumiy aqliy va maxsus qobiliyatlar kiradi. Har bir aqliy sog'lom bola maktabda muvaffaqiyatga erishish uchun zarur bo'lgan umumiy aqliy qobiliyatlarga ega. Bundan tashqari, har bir bola maxsus qobiliyatlarni rivojlantirish imkoniyatiga ega. Umumiy aqliy qobiliyatlar - bu ko'plab harakatlarni bajarish uchun zarur bo'lgan qobiliyatlar. Bularga: tanqidiylik, tezkorlik, tizimlilik va boshqalar kiradi. Shaxsning intellektual rivojlanishini umumiy qobiliyatlar bilan aniqlash mumkin. Maxsus qobiliyatlar - muayyan faoliyatni (badiiy, musiqiy va boshqalar) bajarish uchun zarur bo'lgan qobiliyatlar. Bu hayot davomida rivojlanishi va takomillashtirilishi mumkin bo'lgan muayyan turdagi faoliyat bo'yicha olingan ko'nikmalardir. V.N. Drujininning so'zlariga ko'ra umumiy qobiliyatlar quyidagilarga bo'linadi: - aql - qaror qabul qilish qobiliyati; - o'rganish qobiliyati - bilimlarni egallash qobiliyati; - ijodkorlik - bilimlarni o'zgartirish qobiliyati [6].

Boshlang'ich sinf o'quvchisining ijodkorligi - bu rasm chizishda, teatrda, hikoyada va hokazolarda tasvirlarni yaratish jarayoni. Bu muammoni hal qilish yo'llarini izlash, uning natijasi yangi va o'ziga xosdir. Shunga ko'ra, ijodiy qobiliyatlar - bu ajablanish va bilish qobiliyati, nostandart vaziyatlarda echim topish qobiliyati, yangi narsalarni kashf etishga e'tibor va o'z tajribasini chuqur anglash qobiliyati. Psixologlar ijodiy jarayonning faol rivojlanishining bir necha davrlarini qayd etdilar. Birinchisi - maktabgacha yosh, ikkinchisi - boshlang'ich maktab yoshi, uchinchisi - o'smirlik. Maktabgacha va boshlang'ich maktab yoshi muhim davrdir, chunki bu bolaning ijodiy rivojlanishiga birinchi qadamdir. Bola dunyoni kashf qilishga intiladimi yoki U "ijodkor bo'lmagan" odam bo'lib qoladimi, u bilan ishlash qanday tuzilganiga bog'liq. Maktabgacha yoshda modellashtirish, chizish va loyihalash orqali namoyon bo'ladigan qobiliyatlar boshlang'ich maktab yoshida yangi bosqichda amalga oshiriladi. O'ziga xoslik, mavhumlik, vizual-majoziy fikrlash, og'zaki bo'lmagan tasavvur, ijodiy motivatsiya, hissiy tajriba kabi ko'rsatkichlarsiz ijodiy qobiliyatlarning rivojlanish darajasini aniqlash mumkin emas. Yuqoridagi barcha ko'rsatkichlar bir-biri bilan bog'liq. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish jarayoniga o'z-o'zini hurmat qilish mexanizmi ta'sir ko'rsatadi - o'z-o'zini anglash va umuman o'ziga nisbatan baholash munosabati, ijodiy salohiyatni ochishga yordam beradigan baholashlar to'plami.

Yuqoridagi barcha omillar kichik yoshdagi maktab o'quvchilarining ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishni ta'minlaydi va ma'lum ijtimoiy-psixologik va individual xususiyatlar mavjud bo'lganda harakat qila boshlaydi. psixologik sharoitlar. Ijtimoiy -psixologik bo'lganlarga psixologik jihatdan qulay mikroiklimni yaratish, ijodiy muhitni yaratish va ijodiy modelning ahamiyati kiradi. Individual psixologik narsalarga o'z-o'zini namoyon qilish istagi, shaxsiy tajribani o'zlashtirish va o'z ijodiy faoliyati mahsulini ob'ektiv baholash qobiliyati kiradi. Kattalar ijodiga taqlid qilish mexanizmlarini amalga oshirish ikki bosqichda amalga oshiriladi. Birinchi bosqichda boshqalarning ijodiy fazilatlarini va xulq-atvorini qabul qilish (yoki qabul qilmaslik) sodir bo'ladi, bolaning ushbu rolga kirishining xususiyatlari va bu roldagi o'z xatti-harakatlarining

chegaralari aniqlanadi va birovning xatti-harakati bilan taqqoslanadi. amalga oshirilayotgan rolga o'zining bahosi va boshqalardan olingan baho aniqlanadi. Ikkinchi bosqichda bolaning ijodiy xatti-harakati modelida o'zgarish sodir bo'ladi. Ilgari ko'rinmas bo'lgan yangi xususiyatlar va xususiyatlar ochiladi. Bu bolani o'zini yaxshilashga undaydi Ijodiy potentsial har bir bolaga tug'ilgan paytdan boshlab xos bo'lib, uning o'sishi va rivojlanishi bilan namoyon bo'ladi. Biroq, bu potentsialni ochish tezligi va darajasi har bir bola uchun individualdir va ichki omillarga - xarakterga, temperamentga va boshqalarga, shuningdek tashqi omillarga - bolaning kattalar bilan o'zaro munosabatlarining miqdori va sifatiga bog'liq. bolalik. "Ijodkorlik" tushunchasi (lotincha *creo* - yaratish, yaratish) birinchi marta 1922 yilda D. Simpson tomonidan qo'llanilgan va bu atama bilan insonning stereotipik fikrlash usullaridan voz kechish qobiliyatini bildiradi. K. Rogers [7] ijodkorlikni muammolarni yechishning yangi usullari va yangi ifoda usullarini kashf etish qobiliyati deb ta'riflaydi.

XX asrda ijodkorlikning 60 ta ta'rifi berilgan bo'lib, ular olti turga bo'lingan:

1. Ijodkorlikni yaxshiroq tasvirni yaratish uchun mavjud tasvirni yo'q qilish jarayoni sifatida belgilaydigan gestalt turi;
2. Innovatsion tur, yakuniy mahsulotning yangiligini baholashga yo'naltirilgan;
3. Ijodkorning o'zini namoyon qilishiga urg'u beradigan estetik tip;
4. Psixoanalitik tip, ijodkorlikka munosabatlar nuqtai nazaridan qarash;
5. Ijodkorlikni bir qator muammolarni hal qilish jarayonlari orqali ko'rib chiqadigan muammoli tip;
6. Hech qanday turga kirmaydigan ta'riflar.

Ilmiy nuqtai nazardan, ijodkorlik murakkab, ko'p qirrali hodisa bo'lib, uni o'rganishning turli sohalarida ifodalanadi. Ijodkorlikni o'rganishga bo'lgan dastlabki urinishlardan to hozirgi kungacha tadqiqotchilar ijodkorlikning mohiyati va xususiyatlarining batafsil tasvirini to'plashdi. Biroq, na xorijiy, na mahalliy tadqiqotlarda "ijodkorlik" tushunchasini aniq ta'riflab bo'lmaydi. Ijodkorlik sohasidagi tadqiqotlarni ikkiga bo'lish mumkin: yo'nalishlari. Birinchisi, ijodiy qobiliyatning universal kognitiv ijodiy qobiliyat sifatidagi kontseptsiyasiga asoslangan tadqiqotlarni o'z ichiga oladi. Bu yo'nalishning eng ko'zga ko'ringan vakillari J.Gilford [8], E.P. Torrens [9], A.Y. Ponomarev [10], S. Mednik [11]. Ular o'z asarlarida ijodkorlik, kognitiv qobiliyatlar, aql va haqiqiy yutuqlar o'rtasidagi bog'liqlikni, kognitiv xususiyatlarning yangi g'oyalarni ishlab chiqarish qobiliyatiga ta'sirini o'rgandilar.

Ikkinchi yo'nalish ijodkorlikni shaxsiy xususiyatlarning o'ziga xosligi nuqtai nazaridan o'rganadigan tushunchalardan iborat. Ushbu sohadagi tadqiqotlar ijodiy shaxsni, uning o'ziga xos xususiyatlarini o'rganishga, ijod bilan shaxsiy, motivatsion va ijtimoiy-madaniy aloqalarni aniqlashga qaratilgan.

"Ijodkorlik" atamasi yoki uning so'zma-so'z tarjimasi – "kreativlik" atamasi amerikalik psixolog J. Guilford [8] tomonidan ham qo'llanilgan bo'lib, uning kontseptsiyasi turli xil fikrlash turlariga asoslangan: konvergensiya va divergensiya. Konvergent fikrlash (lotincha *convergere* - yaqinlashish) chiziqli, mantiqiy fikrlash bo'lib, ko'rsatmalarga qat'iy rioya qilish va muammoni hal qilish ketma-ketligini o'z ichiga oladi. Konvergent fikrlash muammoning yagona to'g'ri echimini o'z ichiga oladi.

Divergent fikrlash (lotincha *divergere* - ajralish) - bu bitta muammoning ko'plab qiziqarli va g'ayrioddiy echimlarini izlash va targ'ib qilish, stereotiplarni rad etish bilan tavsiflangan ijodiy fikrlash. J.Gilford [8] fikricha, bu ijodiy fikrlashning negizida turlicha fikrlash tarzi bo'lib, u quyidagilar bilan tavsiflanadi:

1. Ravonlik (ko'p g'oyalarni yaratish qobiliyati);
2. Moslashuvchanlik (bir nuqtai nazardan boshqasiga o'tish qobiliyati);
3. O'ziga xoslik (g'ayrioddiy g'oyalarni ilgari surish qobiliyati);
4. To'liqlik (natijangizni yaxshilash, unga to'liq ko'rinish berish qobiliyati).

J. Guilford ijodkorlikning to'rtta asosiy parametrini aniqladi:

1. O'ziga xoslik - muammolarga g'ayrioddiy javoblar, g'oyalar, echimlar ishlab chiqarish qobiliyati.

2. Sematik moslashuvchanlik - ob'ektning asosiy xususiyatini aniqlash va undan foydalanish uchun yangi xususiyatni taklif qilish qobiliyati;

3. Sematik spontan moslashuvchanlik - tartibga solinmagan vaziyatlarda g'oyalarni ishlab chiqarish qobiliyati;

4. Xayoliy moslashuvchan moslashuvchanlik - qo'zg'atuvchining shaklini unda foydalanishning yangi imkoniyatlarini ko'rish uchun o'zgartirish qobiliyati.

J. Guilford kontseptsiyasini E.P. Torrens [9], ijodkorlikni insonning faoliyatning noaniqligi yoki to'liq emasligi natijasida yuzaga keladigan noqulaylik tarangligini bartaraf etishga bo'lgan kuchli ehtiyoji natijasida yuzaga keladigan tabiiy jarayon, bilimdagi kamchiliklar va bo'shliqlarni idrok etish qobiliyati deb hisoblagan. yechimlar, gipotezalarini izlash, ularni sinab ko'rish va o'zgartirish. E.P.Torrensning fikriga ko'ra, ijodkorlik modeli uchta omilni o'z ichiga oladi: ravonlik, moslashuvchanlik va o'ziga xoslik.

1. Muammolarga nisbatan sezgirlikning paydo bo'lishi, bilim etishmasligi va ularning disgarmoniyasi.

2. Bu muammolarni tuzatish, farazlarni ilgari surish, yechimlarni izlash.

3. Gipotezalarini tekshirish, o'zgartirish, qayta tekshirish.

4. Yechim natijalarini topish va yetkazish.

Amerikalik psixolog A. Maslou [12] ijodkorlikni shaxsiy o'zini o'zi anglash yo'nalishi deb hisoblaydi. U motivatsiya, qadriyatlar va shaxsiy xususiyatlarni birinchi o'ringa qo'yadi. Maslouning fikricha, ijodiy jarayon o'z-o'zini namoyon qilish, o'z qobiliyatlari va imkoniyatlarini to'liq ro'yobga chiqarish bilan bog'liq. Ya'ni, spontanlik, erkinlik va o'zini o'zi qabul qilish shaxsga o'z imkoniyatlarini to'liq ro'yobga chiqarishga imkon beradi.

D.B.Bogoyavlenskaya [14] ijodkorlikni shaxsiy ma'no bilan to'ldirilgan muammoning original formulasida ifodalangan chuqur shaxsiy xususiyat sifatida belgilaydi. Shuningdek, u ijodkorlik umumiy shaxsiy xususiyat ekanligini va shaxsiy faoliyat sohasidan qat'i nazar, ijodiy samaradorlikka ta'sir qilishini ta'kidlaydi.

A.N. Luk [15] o'z tadqiqotida motivatsiya, temperament va aqliy faoliyat bilan bog'liq qobiliyatlarning uchta guruhini tahlil qilish orqali ijodkorlikni ochib beradi:

- qidiruvda hushyorlik

- tasodifiy hodisalarni e'tiborsiz qoldirmaslikka, balki ularda muammoni hal qilishning kalitini ko'rishga imkon beradigan shaxsning o'ziga xos sifati;

- tushunchalarni ramziy belgilashda va ular o'rtasidagi munosabatlarda ifodalangan fikrlash jarayonlarini buzish qobiliyati;

- muammo qo'yish qobiliyati;

- fikrlashning o'ziga xosligi;

- fikrlashning moslashuvchanligi;

- dialektik fikrlash;

- tanqidiy fikrlash;

- assotsiatsiyalar va tasavvurlarning qulayligi;

- konformizmga qarshi fikrlash;

- g'oyalarni yaratish va rivojlantirish qobiliyati;

- baholash, taqqoslash va tanlash qobiliyati;

- xotiraning to'plangan bilimlarning zarur hajmi va sifatini ta'minlashga tayyorligi;

"Bolalarning qobiliyatlari va iste'dodlarining kelib chiqishi barmoqlarning uchida, majoziy ma'noda, ijodiy fikrning manbai bo'lgan eng nozik oqimlarga o'tadi", deb yozadi V.A. Suxomlinskiy [16]. Ya'ni, bola qo'l bilan ishlash orqali turli asboblardan ishlashni o'rganadi, kichik operatsiyalarda ishlash mahoratiga ega bo'ladi, uning intellekti rivojlanadi, aqliy rivojlanishi tezlashadi. Ijodkorlik va aql o'rtasidagi bog'liqlikni hisobga olsak, shuni ta'kidlash kerakki, ijodkorlik yuqori intellektual daraja bilan bir xil emas. Ammo shu bilan birga, ko'p sohalarda ijodiy yutuqlar yuqori darajadagi aqlni talab qiladi. Ushbu masala bo'yicha tadqiqotlarni sarhisob qilgan holda, V.S. Yurkevich [17] ta'kidlaganidek, ijodiy qobiliyatlarning yuqori rivojlanishi uchun o'rtachadan yuqori intellektual rivojlanish darajasi talab qilinadi. Yuqori

darajadagi aql har doim ham yuqori ijodiy yutuqlarga olib kelmaydi, ko'pincha ijodkorlikka xalaqit berishi mumkin; Ijodiy qobiliyatlar ijodkorlikni talab qiladigan faoliyatda rivojlanadi. Ijodiy faoliyat ijodiy salohiyatni rivojlantirish shartlaridan biri va shaxs rivojlanishining natijasidir. Boshlang'ich maktab yoshidagi ijodiy faoliyat nafaqat stereotipik xatti-harakatlarni nusxalash, balki bola uchun sub'ektiv yangi va o'ziga xos narsalarni yaratishdir. Masalan, chizish, loyihalash, yozish va hokazo.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining ijodiy qobiliyati odatda quyidagicha tushuniladi:

- bola tomonidan sub'ektiv ravishda yangi va bola uchun mazmunli bo'lgan mahsulot yaratish (chizmachilik, raqs, hunarmandchilik, she'rlar va qo'shiqlar bola tomonidan o'ylab topilgan);

allaqachon ma'lum bo'lgan narsalarga (rasmda, hikoyada, o'yinda va boshqalarda) yangi tafsilotlar, harakatlar, tasvirlarning xususiyatlarini yaratish ;

- ilgari o'rganilgan usullar yoki vositalarni yangi vaziyatda qo'llash;

- bola mustaqillik va tashabbuskorlikni namoyon etadi, muammoning yangi echimlarini izlaydi;

- Bolalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish darslarda va sinfdan tashqari mashg'ulotlarda sodir bo'ladi. Boshlang'ich sinf o'quvchisining ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda eng katta samaraga quyidagilar orqali erishish mumkin:

- maxsus ishlab chiqilgan dastur bo'yicha to'garak yoki maktabdan tashqari mashg'ulotlarni amalga oshirish;

- o'quvchilarni tengdoshlari bilan ijodiy muloqotga jalb qilish;

- sinfdan tashqari soatlarda didaktik va rolli o'yinlar;

- ekskursiyalar, kuzatishlar;

- ijodiy ustaxonalar;

Yana shuni ta'kidlash kerakki , ijodiy qobiliyatlarni samarali rivojlantirish uchun sharoit yaratish ham muhimdir. Bu shartlarga quyidagilar kiradi:

- erta boshlash;

- bolalarning rivojlanishiga yordam beradigan muhit yaratish;

- faoliyat va ish usullarini tanlashda erkinlikni ta'minlash;

- kattalar yordami.

Muayyan faoliyatga qiziqish va moyillik unga bo'lgan qobiliyatlarning rivojlanishi bilan birlikda rivojlanadi. Masalan, tasviriy san'atga qiziqish bolani rasm chizish bilan intensiv shug'ullanishga majbur qiladi, bu esa o'z navbatida uning badiiy qobiliyatini rivojlantiradi. Rivojlanayotgan qobiliyatlar tegishli sohada ma'lum muvaffaqiyat va yutuqlarga olib keladi, bu bolada quvonch va qoniqish hissini va mavzuga yanada chuqurroq qiziqish va moyillikni beradi.

Siz tanlagan faoliyatingizdagi muvaffaqiyat bir qator fazilatlarga, jumladan, birinchi navbatda, mehnatsevarlik, fidoyilik, tashkilotchilik, qat'iyatlilik va konsentratsiyaga bog'liq. Bunday fazilatlarning yo'qligi muhim natijalar va yutuqlarga erishish uchun to'siq bo'lishi mumkin. Qobiliyatlarni rivojlantirish uchun muhim bo'lgan boshqa shaxs xususiyatlariga kamtarlik, talabchanlik va o'zini tanqid qilish kiradi. Qobiliyatlar faoliyatda, tarbiya va tarbiya jarayonida shakllanadi va rivojlanadi. Ta'limning asosiy vazifasi bolalarning qobiliyatlarini har tomonlama rivojlantirishdir [19]. Qobiliyatlarga bo'lgan qiziqish ustun bo'lishi kerak, lekin ustuvor vazifa bola shaxsini uyg'un va har tomonlama rivojlantirish, uning madaniyati darajasini oshirish, ufqlarini kengaytirish bo'lib qolmoqda. Qobiliyatlar qo'llanilishi mumkin bo'lgan sohada rivojlanadi. Faoliyat qanchalik xilma-xil va mazmunli bo'lsa, potentsialni ochish imkoniyatlari shunchalik ko'p bo'ladi. Binobarin, ularning qobiliyatlarini rivojlantirishda maktabda ta'lim va tarbiya, bolalar faoliyatini tashkil etish muhim o'rin tutadi. Biroq, bola ishtirok etadigan har bir faoliyat uning uchun qobiliyatlarni shakllantirish va rivojlantirishga yordam bermaydi. Faoliyat qobiliyatlarning shakllanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatishi uchun u ma'lum shartlarni qondirishi kerak. Birinchidan, faoliyat bolada ijobiy his-tuyg'ularni, qoniqishni va majburlashsiz, o'z tashabbusi bilan shug'ullanish istagini uyg'otishi kerak. Jonli qiziqish va ishni yaxshiroq bajarishga intilish faoliyatning qobiliyatlarni rivojlantirishga ijobiy ta'sirining zarur shartidir. Qobiliyatlar chuqur

qiziqish va tegishli faoliyatga barqaror moyillik bilan uyg'unlashgandagina samarali bo'lishi mumkin. Ikkinchidan, bolaning faoliyati ijodiy xarakterga ega bo'lishi kerak [18]. Qobiliyatlarni rivojlantirish uchun mustaqillikni rivojlantirish kerak ijodiy fikrlash. Faol, mustaqil ish odam muammo yoki savolga duch kelganda boshlanadi. Uchinchidan, faoliyatni shunday tashkil qilish kerakki, bola tobora murakkab bo'lgan ijodiy muammolarga, bolaning hozirgidan biroz ko'proq rivojlangan qobiliyatlarni talab qiladigan vazifalarga duch keladi. Shunday qilib, olimlarning turli qarashlarini tahlil qiladigan bo'lsak, qobiliyatlar moyillik shaklida rivojlanishi uchun irsiy shartlarga ega bo'lishiga qaramay, qobiliyatlarni faoliyat orqali rivojlantirish imkoniyati e'tirof etilganligi ayon bo'ladi. Talabalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish kichik yoshdagi maktab o'quvchilarining tasavvurlari va tafakkurini rivojlantirish asosida yuzaga keladi va ularda kuzatish, fikrlash qobiliyati shaklida tashqi ko'rinishda namoyon bo'ladigan eng muhim intellektual va amaliy harakatlarni shakllantirishni o'z ichiga oladi. solishtirish, mustaqil ravishda yangi muammolarni ilgari surish va hal qilish va h.k.

Foydalanilgan adabiyotlar

- [1] Теплов, Б. М. Психология и психофизиология индивидуальных различий: Избранные психологические труды / Б.М. Теплов. – М.: МПСУ, 2009. — 640с.
- [2] Мясищев, В.Н. Психология отношений / В.Н. Мясищев. – М.: МОДЭК, 2011. – 400с
- [3] Ковалев А. Г. и др. Формирование эмпатии у детей старшего дошкольного возраста средствами игровой деятельности Золотарь ОН, студентка Технического института (филиала) ГОУ ВПО «Якутский государственный университет имени МК Аммосова» //Редакционная коллегия. – 2010. – С. 148.
- [4] Рубинштейн, С.Л. Основы общей психологии / С.Л. Рубинштейн. – СПб.: Питер, 2007. – 720с.
- [5] Выготский, Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте / Л.С. Выготский. - М.: Академия, - 2011. - с.55-56
- [6] Дружинин, В.Н. Психология общих способностей / В. Н. Дружинин. – СПб.: Питер, 2006. – 249с.
- [7] Роджерс К. Р. Взгляд на психотерапию: учебное пособие //Москва: Прогресс. – 2004.
- [8] Дж, Гилфорд, et al. "Современные проблемы идентификации одаренных учеников в американской школе." Психология человека в современном мире. Том 2. Проблема 5 (2009): 393.
- [9] Торренс Э. П. Теоретические основы психологической диагностики креативности //ЭП Торренс–Москва. – 1998.
- [10] Пономарев Я. А. Психология творчества: перспективы развития //Психологический журнал. – 1994. – Т. 15. – №. 6. – С. 38-50.
- [11] Медник Е. А. Педагогическое проектирование современных технологий обучения //Человек и образование. – 2021. – №. 2 (67). – С. 107-110.
- [12] Маслоу А. Г., Акулина Н. Н. Дальние пределы человеческой психики. – Евразия, 1997. – С. 53-68.
- [13] Богоявленская, Д. Б. О предмете исследования творческих способностей / Д.Б. Богоявленская // Психол. журнал. - 1995. - Т.16. - №5. - с.49-58.
- [14] Богоявленская Д. Б. Субъект деятельности» в проблематике творчества //Вопросы психологии. – 1999. – Т. 2. – С. 35-42.
- [15] Лук, А.Н. Мышление и творчество / А. Н. Лук. - М.: Изд-во Политической литературы, 1976. -144с.
- [16] Сухомлинский В. А. Как любить детей //М.: Издательский Дом Шалвы Амонашвили. Антология гуманной педагогики. – 1997.

[17] О. Юркевич В.С. Одаренный ребенок: иллюзии и реальность / В.С. Юркевич. - М.: Просвещение, 1996. - 136с

[18] Hamroev A. R. Modeling activities of teachers when designing creative activities of students //European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences. – 2019. – Т. 2019.

[19] Abdulloyevich K. A. Development of Creative Abilities of Primary School Students in the Process of Extracurricular Activities //INTERNATIONAL JOURNAL OF INCLUSIVE AND SUSTAINABLE EDUCATION. – 2022. – Т. 1. – №. 6. – С. 232-235.